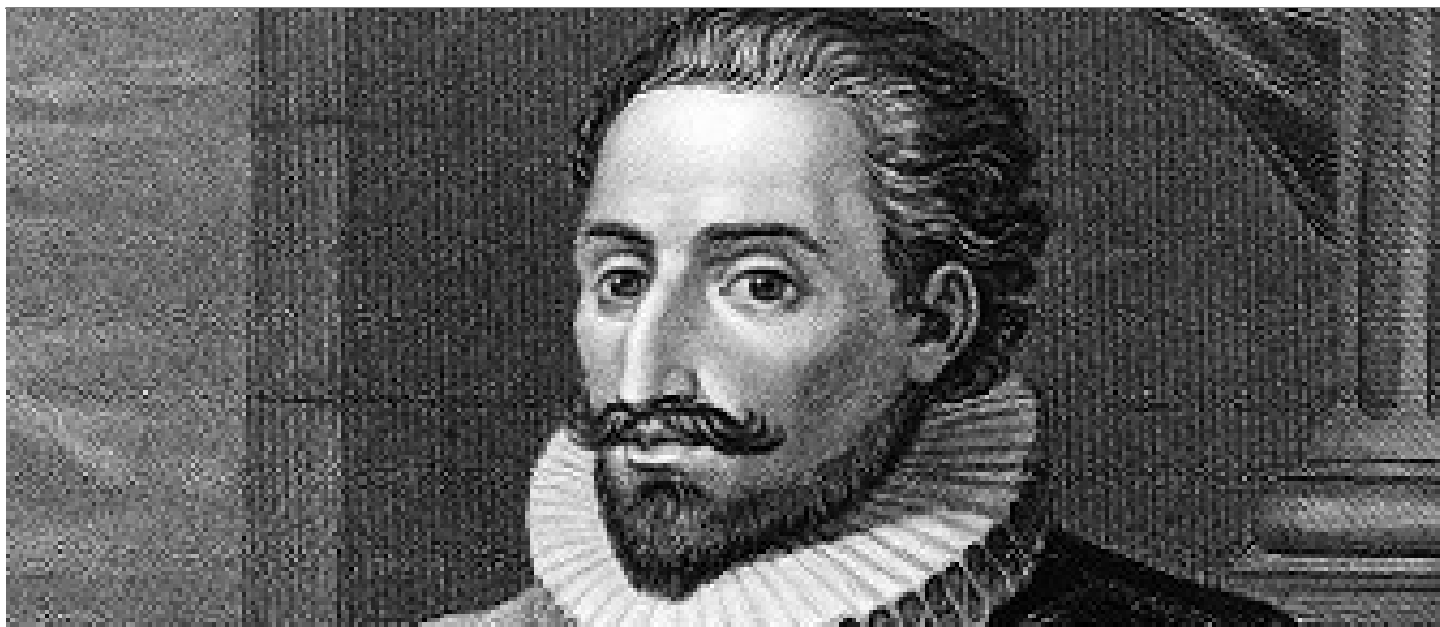

Cervantes i el fracàs de la veritat

Autor: Javier Sierra

Data de publicació: 20-05-2022

Fins a sis retrats del geni han circulat pel món aquests anys. Cap, que sapiguem, ho és. Article d'En Javier Sierra a la Razón del 15 de maig d'enguany.

D'aquí a uns anys, quan historiadors i sociòlegs facin un cop d'ull a les hemeroteques, és probable que arribin a la conclusió que aquesta és l'època del fracàs de la veritat. La veritat, allò inqüestionable, fins i tot allò dogmàtic, trontolla diàriament empès per un revisionisme que tot ho qüestiona. I quan dic tot, no em refereixo només als grans temes d'actualitat, sinó també a allò més domèstic.

Els proposo un exercici senzill. Furguin la butxaca. Si encara hi queda una mica de xavalla, reuneixin les monedes de cèntim i posin a part les espanyoles. Les identificarà pel rostre de Miguel de Cervantes que presenten al revers. I si li diguéis que no és gens clar que aquesta sigui l'efígie certa de Cervantes?

La història d'aquest retrat es complexa. Va fer córrer rius de tinta quan, fa una mica més d'un segle, va aparèixer a Astúries la taula de noguera de 46x36 cm que avui penja del dossier del saló de sessions de la Reial Acadèmia Espanyola de la Llengua. El 1910, un professor interí de l'Escola d'Arts i Oficis d'Oviedo, José Albiol, va trobar-la gràcies a un amic. A la part superior, en cal·ligrafia antiga, podia llegir-se clarament «Don Miguel de Cervantes». I a la inferior, «luan láuregui pinxit, any 1600».

Quin moment! Acabaven de complir-se 75 anys de la inauguració de la primera estàtua cervantina a la plaça de les Corts de Madrid. Després de la pèrdua de Cuba, Espanya reconstruïa amb prou feines les seves glòries recorrent a les grans lluminàries del nostre passat. Estava en joc l'orgull patri. A Antonio Solá li va costar molt llavors donar cara a la seva estàtua, ja que en aquell temps no es coneixia cap representació de Cervantes —una cosa comuna a Colom, Viriat o altres prohoms— i només es podia recórrer al pròleg de les Novel·les Exemplars (1612) on el geni s'havia autoretratat així: «Aquest que veieu aquí, de rostre aguilenc, de cabell castany, front llisa i desembarassada, d'alegres ulls i de nas corvat, encara que ben proporcionat, les barbes de plata, que no ha vint anys que van ser d'or [...], és el rostre de l'autor

de la Galatea i de Don Quixote de la Manxa». En aquest mateix text, només unes línies abans, el mateix Cervantes esmenta un retrat que li donés [sic] «el famós don Iuan de Xaurigui», però que ningú no havia aconseguit veure fins aquell 1910.

Després del colossal descobriment, Albiol va lliurar el seu tresor a la Reial Acadèmia. Allí va ser rebut amb tots els honors, encara que també van sorgir els primers problemes. La «troballa» no era clara. Cervantistes com Pérez de Guzmán, Fitzmaurice-Kelly o Pujol en recelaven, mentre que a la RAE, l'acadèmic Francisco Rodríguez Marín es convertia en el més ardent defensor de la taula. El principal obstacle era la maleïda inscripció. Juan de Jáuregui va ser un conegut poeta sevillà, amic de Francisco Pacheco, sogre de Velázquez, que va fer incursions en la pintura. La seva presència al pròleg de les Novel·les Exemplars és coherent amb el que en sabem... però al 1600, la data que es llegeix al retrat, només era un adolescent i no estava encara per a aquestes feines.

Per si això fos poc, anys després que aquella efígie fos acceptada com la de Cervantes, un deixeble del professor Albiol anomenat Eugenio Tamayo, va admetre haver ajudat el seu mentor en l'envelliment i en l'adaptació d'una vella taula anònima. Planejaven presentar-se-la amb els seus retocs de text a un Rodríguez Marín àvid per donar llum a les lletres espanyoles. La trola, segons sembla ordida a la rebotiga de la llibreria de cert «Tragalapapón», va colar, i el llavors director de la RAE, Alejandro Pidal i Mon, la va beneir. Tot i això, en el seu veredictes va oblidar esmentar que almenys dos greus detalls qüestionaven aquesta certesa. El primer, que la inscripció citava el senyor Miguel de Cervantes quan el títol «senyor» no li corresponia en no ser aquest noble ni gentilhome. Estranya patinada, sobretot si considerem que Jáuregui sí que tenia dret a aquest tractament i no el va fer servir a la frase inferior. I el segon, que en el seu cèlebre pròleg, Cervantes promet que satisfarà «el desig d'alguns que voldrien saber quina cara i cintura té qui s'atreveix a sortir amb tantes innovacions a la plaça del món». «Rostre i cintura»? I on és la cintura a la taula d'Albiol, que només mostra una cara?

L'embolic es complicarà encara més el 1943, quan el marquès de Casa-Torres va presentar un altre suposat Jáuregui a l'Acadèmia de Belles Arts de San Fernando. Va dir que era "còpia ampliada de cos complet" de la d'Albiol. Identificat avui com un retrat del senyor Diego Mexía d'Ovando, primer comte d'Uceda, la polèmica va servir més tard per encoratjar fins i tot la identificació d'un «Retrat de cavaller» del Greco, als fons del Museu del Prado [P000810], amb el escriptor.

Fins a sis retrats del geni han circulat pel món aquests anys. Tanmateis no n'hi ha cap que ho sigui, segons les nostres informacions. Però en aquesta era de la imatge, el «fals Jáuregui» que penja a la RAE i que vostè porta encunyat als cèntims d'euro, sembla haver guanyat la partida. Almenys, mentre el revisionisme de les grans veritats d'aquests dies no el baixi del seu dossier, és clar.

Javier Sierra és escriptor i Premi Planeta de novel·la.

15-05-2022 | 00:30 H